

Hoofdstuk 2

De strafrechtelijke bescherming van het 'rechtsgoed' kunst

J. VERVAELE

A. INLEIDING

34 Hebben kunst en criminaliteit zoveel gemeen dat er een speciale regeling voor moet worden gecreëerd? Stoute tongen beweren dat er veel criminele kunst wordt geproduceerd, en soms wordt die ook wel als zodanig door de rechter gekwalificeerd (goede zeden en openbare orde).

Onze interesse gaat in dit bestek evenwel naar criminaliteit waarbij een kunstwerk dienstig is als voorwerp of instrument. Een diefstal, heling enz. is net zo goed mogelijk van een goudstaaf als van een Jugendstiljuweel. Eigendomsbeschadiging of -vernietiging van kunstwerken als schilderijen of oude Griekse tempels is frequent. Dan denken we natuurlijk aan de psychopaat die met een mes kerft in het aantrekkelijk naakt van de Vlaamse zestiende eeuw of aan de Amerikaanse toerist die brokstukjes van tempels verzamelt als souvenirs.

Deze typevoorstelling beantwoordt uitstekend aan wat wij via de media over dergelijke criminaliteit voorgeschoteld krijgen. Nochtans steekt zij schril af tegen de reële toestand.¹

1. VAN KERCKVOORDE, J., 'Crimineel en geteld', een N.I.S.-statistiek over de prevalentie van delinquenten en de incidentie van misdadigheid, *Panopticon*, jg. 4, nr. 6, 1983, 562-579; VERSELE, S.C., *Justice pénale et opinion publique*, Bruxelles, Presses U.L.B., 1972; SARLEE, W., 'De invloed van de massamedia op de criminaliteit', *Panopticon*, jg. 3, nr. 4, 1982, 307-316; DONEGANI, J.M., MICHELAT, G. en SIMON, M., *Représentations du champ social, attitudes et changements socio-économiques*, Paris/Lille, C.F. V.I.P.O.F. Institut de sociologie, 1980; FAUGERON, C. en ROBERT, Ph., *Un problème de représentations sociales, les attitudes de punitivité*, *Cahiers de l'Institut de criminologie*, 1, Parijs, 1974, 23-48; LASCOUMES, P. en MOREAU-CADEVIEILLE, G., 'La presse et la justice pénale, un cas de diffusion idéologique', *Revue française de Science politique*, 1, 1976, 41-69; PODGORECKI, A., *Knowledge and Opinion about Law*, Bristol, Martin Robertson, 1973; ROBERT, Ph. en FAUGERON, C., *La justice et son public, les représentations sociales du système pénal*, Méde-

Volgens B. DE SCHUTTER, auteur van een desbetreffend rapport voor de Raad van Europa², is de criminaliteit tegen het kunstpatrimonium gedurende het laatste decennium uitgegroeid tot één van de vijf topcriminaliteitsdomeinen op wereldniveau. Deze criminaliteit heeft dus een plaats verworven naast de handel in verdovende middelen, financiële fraude, ...

Cijfers citeren is uiteraard een gewaagde zaak, want ook hier stelt zich het fenomeen van de 'dark numbers' bijzonder scherp en is veel van deze criminaliteit verbonden met de financiële wereld. Het ontdekken van een aankoop (met zwart geld) van een gestolen kunstvoorwerp is eerder zeldzaam te noemen.

B. DE SCHUTTER verwijst naar approximatieve cijfers voor enkele Europese landen in 1976 : een goeie 3.000 voor Frankrijk, 2.500 voor België en 1.500 voor Zweden. In Italië alleen al zouden in 1976 zowat 17.000 diefstal van kunstwerken en kunstvoorwerpen zijn gepleegd.³

CHATELAIN citeert volgende cijfers : in Italië werden 2.466 kunstwerken gestolen in 1970, 5.927 in 1971, 5.854 in 1972, 8.520 in 1973, 10.951 in 1976. In Frankrijk bedroeg het aantal gestolen kunstwerken 1.261 in 1970, 1.924 in 1971, 2.712 in 1972, 3.300 in 1973, 5.190 in 1974.⁴

B. CONCRETE SCHETS - ITALIE

35 De best bewaarde Middeleeuwse Italiaanse stad is zonder twijfel Bologna. Deze stad is bovendien gebouwd op etruskische vestingen, die via Ferrara verbonden waren met de Adriatische Zee.

In 1981 was men in Bologna in crisisberaad. De historische binnenstad dreigde namelijk, ondanks de dikke muren en de talrijke zuilengalerijen te scheuren en in elkaar te storten. Hoofdrede was niet het water, zoals in Venetië (Bologna ligt ingesloten in de bergen), maar het drukke daverende verkeer. Een radicaal besluit werd getroffen : Bologna moest liefst verkeersvrij, maar op zijn minst verkeersarm gemaakt worden. Vooraleer de binnenstad

cine & Hygiène, Genève-Paris, Masson, 1978; SMAUS, G., 'Les recherches K.O.L. au service de la légitimation du droit pénal', *Déviance et Société*, V, 1983, 3.

2. DE SCHUTTER, B., *La Protection juridique internationale des biens culturels. L'harmonisation du droit pénal et la coopération pénale internationale comme instruments de protection*, Conseil de l'Europe, 1983, CJ-DE/13 (83) 6.

3. DE SCHUTTER, B., 'De strafrechtelijke bescherming van het kunstpatrimonium : de nood aan een Europees perspectief', *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, Antwerpen, Kluwer, 1982, 1121.

4. CHATELAIN, J., *Les moyens de lutte contre les vols et les trafics illicites d'oeuvres d'art dans l'Europe des neuf*, étude élaborée pour la Commission de la C.E.F., 1976.

te herscheppen in wandelzone werd nog ijverig gewerkt aan ondergrondse leidingen, rioleringen, enz.

Ook een wetenschappelijk onderzoeker overkomt het wel eens na midernacht thuis te komen. Bij zo'n gelegenheid ziet men de gekste dingen! Toen de arbeiders 's morgens terug aan de slag gingen in de opengebroken straten bleken de kabouters hen 's nachts een handje te hebben toegestoken, want de uitgegraven diepte bleek opeens een meter dieper. Hier en daar waren zelfs zijgangen aangebracht. De nachtelijke wandelaar kon dan ook een drukke activiteit bemerken in die 'loopgraven'. Tal van mannen waren met houweel en jutezak gewapend, wetende dat iedere m² grond bijna zeker schatten bevat, en dat het vinden van een etruskisch graf niet zo zeldzaam is.

Bij nader informeren bleek deze verzamelwoede niet enkel regionaal te zijn en ook niet beperkt tot houweelwerk.

Bolognese kunsthandelaars bleken schitterende contacten te onderhouden met het Zuiditaliaanse platteland, waar de grootste verzameling van Griekse voorwerpen (van tempels, nederzettingen tot graven) ter wereld aanwezig is. Een Gents archeoloog overkwam het zelfs meer Griekse vazen te vinden in het kookgerei van de bevolking dan in de ontdekte graven. De levendige Italiaanse taal heeft voor die toestanden zelfs een nieuw woord gecreëerd: i tombaroli (de gravenrovers).⁵ Deze zijn gespecialiseerd in het ontdekken van graven en weten met gebruik van gespecialiseerde technieken van buitenaf te bepalen wat de buit zal zijn.

Sociologische onderzoeken in Italië wijzen op de kwantiteit en kwaliteit van kunstvoorwerpen en -werken die iedere dag uit Italië verdwijnen, zowel officieel als onofficieel. En net zoals de zwarte economie de markt beheerst, beheerst ook de zwarte kunsthandel het toneel. Approximatief wordt geschat dat er iedere week één goederentrein aan kunstvoorwerpen en -werken wordt uitgevoerd. Gezien de uitstekende kwaliteit van de namaak en vervalsingen⁶ spreken we ons niet uit over de authenticiteit. Uit het oogpunt van de kunst (rond de economisch-sociale facetten is er ook heel wat te vertellen) is deze toestand moeilijk te evalueren. Sommigen roepen moord en brand als ze zien op welke manier het Italiaanse cultuurgoed tegen klinkende munt uit het land verdwijnt, om nog niet te spreken van onherstelbare schade door roofdiefstallen, commercieel versjacheren enz. Anderen menen dat gezien de huidige staatstoestand (financiële problemen en gebrek aan organisatie en controle), het voor het kunstbehoud nog altijd beter is dat

5. Die worden in Engelse en Spaanse werken respectievelijk aangeduid als 'pothunters' en 'huaqueros'. De Italiaanse 'tombaroli' hebben zich bovendien gespecialiseerd in het nabouwen van graven en sites om de oorsprong van de nagemaakte vazen te kunnen staven.

6. MEYER, K.E., *The Plundered Past. The Traffic in Art Treasures*, U.S.A., Penguin, 1973, 114-122.

STRAFRECHTELIJKE BESCHERMING

veel stukken in handen belanden van vreemde musea of privéverzamelaars. De gevallen waarin waardevolle kunstschaten teloor gaan of dreigen te gaan door foutief staatsoptreden of nalatigheid zijn inderdaad frequent. Wie heeft niet de vervaging gezien van de Romeinse fresco's bij de metrowerken (cf. film *Roma* van Fellini), die te Altamira in Spanje en Lascaud in Frankrijk zelfs tot sluiting van de grot leidden. Italië heeft ook zijn musea waar kunstschaten liggen te beschimmelen in de kelders wegens gebrek aan plaats, personeel en geld. De vraag naar strafrechtelijke bescherming en bestraffing in dit verband is niet zo eenvoudig in te vullen.

In vele gevallen is de verantwoordelijkheidskwestie een goed afgeschermd paraplu. Een streng optreden zal net zoals in de wereld van de drugs- en wapenhandel, de kleine helpers treffen (die de diefstal b.v. effectief plegen), terwijl de 'grote vissen', die meestal rustig in Zwitserse of Amerikaanse waters zwemmen, ongemoeid worden gelaten. Een strafrechtelijk optreden is slechts één klein deelaspect van de mogelijke sociale reacties op dit deviant gedrag. Een consequent crimineel beleid qua kunstcriminaliteit heeft slechts zin als dit kadert in een algemeen politiek-sociaal beleid van behoud van het kunstpatrimonium, inclusief controle en preventie.

Strafrechtelijk kunnen we dit beleid uitsplitsen in een preventief en een repressief optreden. Preventief zijn de bewaking van de musea, de veiligheidsinstallatie, de specifieke opleiding van de politiemensen zeer belangrijke elementen in het kader van een algemeen preventiebeleid (controle op de handel, inventarisatie, controle op de uitvoer en invoer, ...). Op repressief vlak gaat dit van een fragmentaire wetgeving op nationaal gebied tot pogingen tot een internationaal strafrechtsverdrag. Tegen deze achtergrond is het interessant een blik te werpen op de Belgische situatie en een aantal internationale regelingen terzake.

C. DE NATIONALE STRAFRECHTELIJKE BESCHERMING

1. Inleiding

36 Dat het kunstpatrimonium *bescherming*, meer nog, een *specifieke* bescherming, verdient, zal wel niemand tegenspreken. De vraag of die bescherming ook door het strafrecht moet gebeuren is vrij recent (vanaf W.O. II). Tot op heden voorzien de meeste strafcodificaties in Europa geen specifieke reglementering of is die zeer fragmentair. De historische grondwetgevers van het liberalisme hadden als eerste zorg de vrijheid, inclusief de kunstvrijheid. Tot op heden blijft deze vorm van vrijheid van expressie een fundamenteel recht voor elke burger :

‘Kunst und Wissenschaft, Forschung und Lehre sind frei, die Freiheit der Lehre entbindet nicht von der Treue zur Verfassung.’
(Art. 5, III Grondwet D.B.R.)

‘Se reconocen y protegen los derechos :

- a) A expresar y difundir libremente los pensamientos, ideas y opiniones mediante la palabra, el escrito o cualquier otro medio de reproducción.
- b) A la producción y creación literaria, artística, científica y técnica.
- c) A la libertad de cátedra ...’ (art. 20 van de Spaanse Grondwet).

In diezelfde grondwetten komen meestal vrijheidsbeperkende bepalingen voor over goede zeden en bescherming van de jeugd.

Het produkt van deze expressie-vrijheid was voor onze grondwetgevers eender als elk ander produkt, dus voorwerp op de vrije markt en gegarandeerd door dezelfde bescherming (ook strafrechtelijke) qua diefstal, eigendom, bezit, ...

2. Auteurswet

37 Reeds in de vorige eeuw bleek deze situatie niet houdbaar en trad men op om de ‘auteurs’ te beschermen. België kreeg in 1886 zijn Auteurswet⁷ en sloot zich aan bij de in datzelfde jaar uitgewerkte Berner Conventie. In dit kader van auteursbescherming komt ook heel wat bescherming voor op het kunstpatrimonium via de bescherming van de eigenaar. De eigenaar beschikt immers over het eigendomsrecht op de materialiteit van het auteursrecht en over het publiek expositierecht. De exploitatierechten *sensu-stricto* (reproductie-, executie-, adaptatie- en vertalingsrecht) kunnen door de auteurs worden vervreemd. De verkrijger beschikt dan over het monopolie van deze rechten.

In het kader van deze Auteurswet komen tal van specifieke strafbepalingen voor. Zo bestraft art. 22 de namaking met een boete van 26 tot 2.000 frank :

7. VAN ISACKER, K., *De morele rechten van de auteur*, Brussel, Larcier, 1961; *Idem*, *De exploitatierechten van de auteur*, Brussel, Larier, 1963; RECHT, P., *Le droit d'auteur sur les exécutions publiques des oeuvres musicales*, Brussel, Larcier, 1960; CORBET, J., *Vijf jaar rechtspraak inzake auteursrecht (1960-1964)*, Brussel, Sabam, s.a.; *Idem*, *Vijf jaar rechtspraak inzake auteursrecht (1965-1969)*, Brussel, Sabam, 1973; *Idem*, ‘Vijf jaar auteursrecht (1970-1974)’, *Rechtskundig Weekblad*, 40e jg., 2017.

‘Hij die kwaadwillig of bedrieglijk inbreuk pleegt op het auteursrecht is schuldig aan het misdrijf van namaking.’

‘Hij die voorwerpen, wetende dat zij nagemaakt zijn, verkoopt, te koop stelt, in voorraad heeft voor de verkoop of in België invoert voor handelsdoeleinden is schuldig aan hetzelfde misdrijf’.⁸

Dit artikel steunt op artikel 1, dat voorziet : ‘Alleen de maker van een werk van letterkunde of kunst heeft het recht om het te verveelvoudigen op welke wijze of in welke vorm ook, of om daarvoor toestemming te geven’. Art. 19 voorziet trouwens uitdrukkelijk dat de materiële afstand van een kunstwerk niet de afstand van het reproduktierecht inhoudt.

Art. 25 bestraft de vervalsing :

‘Hij die op een kunstvoorwerp, een werk van letterkunde of muziek *kwaadwillig of bedrieglijk de naam van een auteur aanbrengt of enig teken* waarmee deze zijn *werk* pleegt te merken, wordt gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar en met een geldboete van honderd frank tot tweeduizend frank of met één van die straffen alleen. Die voorwerpen worden in alle gevallen verbeurd verklaard. Hij die voorwerpen, wetende dat het voorwerpen zijn als bedoeld in het eerste lid, verkoopt, te koop stelt, in voorraad heeft of in België invoert voor de verkoop, wordt gestraft met dezelfde straffen’.

Tal van auteurs waren evenwel niet zo vies van een vervalsing of namaking van hun werk en wisten deze lofbetuiging zelfs financieel uit te buiten (zie de Italiaanse surrealist DE CHIRICO b.v.). De koper te goeder trouw beschikt natuurlijk over 1109 van het B.W. i.v.m. dwaling, geweld of bedrog.

3. Strafwetboek

38 Ons huidige Strafwetboek voorziet geen algemene regeling of sluitend stelsel in verband met de bescherming van het kunstpatrimonium. Tal van artikelen zijn natuurlijk ook van toepassing op kunstvoorwerpen, maar omschrijven het kunstwerk nimmer als een specifiek te beschermen rechtsgoed. De analytische index voor ons Sw. vermeldt slechts één keer ‘kunstwerk’, nl. in het kader van vernieling of schade van het openbaar bezit.

8. B.S., 26 maart 1886. Nederlandse tekst : B.S., 14 juli 1981. De Cassatierechtspraak vereist wel een *winstoogmerk* om van kwaadwillig of bedrieglijk te kunnen spreken : Cass., 10 juni, 1968, *Pas.*, 1968, I, 1155.

a. Diefstal

39 De Belgische Strafwet voorziet geen specifieke regeling voor kunstdiefstal. Art. 461 Sw. spreekt over een 'zaak'. Wel bepaalt het Sw. tal van verzwarende omstandigheden indien de diefstal wordt gepleegd door dienstbodes of loondieners (art. 464 Sw.), openbare ambtenaren (art. 467 Sw.) of indien gebruik wordt gemaakt van braak, inklimming of valse sleutels (art. 467 Sw.) of geweld of bedreiging (art. 468 Sw.), al dan niet met afpersing (art. 470 Sw.).

Vooral de artikelen 467-470 Sw. zijn veelvuldig van toepassing op kunstdiefstal.

Zijn de kunstdieven bovendien met geweld of bedreiging opgetreden in een bewoond huis of in de aanhorigheden, dan kan de straf, onder vervulling van bepaalde voorwaarden (art. 471 Sw.) oplopen tot 15-20 jaar dwangarbeid. Doodslag, gepleegd om diefstal of afpersing te vergemakkelijken of om de straffeloosheid ervan te verzekeren, wordt gestraft met de dood.

b. Heling

40 Daar de meeste kunstdieven geen privé-verzamelaars zijn, moeten ze hun buit op de markt weten te brengen. Kunstdiefstal gaat dus meestal gepaard met heling (art. 505 Sw.). Heling bestaat niet alleen wanneer men het voorwerp zelf van het misdrijf ontvangt maar ook wanneer men het geld aanneemt dat door de verkoop van dit voorwerp bekomen werd of een zaak aanneemt die met gestolen geld werd aangekocht.⁹ Probleem is wel dat naar Belgisch recht dit een aflopend misdrijf is, daar de wetgever het bedrieglijk in bezit nemen van zaken die weggenomen, verduisterd of door misdaad of wanbedrijf verkregen werden sanctioneert, en niet het bedrieglijk in het bezit houden.¹⁰

c. Misbruik van vertrouwen - Oplichting en Bedriegeerij

41 In deze artikelen 491-504 Sw. is ook geen enkele specifieke bepaling over kunst terug te vinden.

9. DE NAUW, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Gent, E. Story-Scientia, 1984, 146.

10. VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *Belgisch Strafrecht*, Gent, Story-Scientia, II, 314 pleiten dan ook voor bedrieglijke verberging als een misdrijf sui generis; DE NAUW, A., *o.c.*, 147: 'Doorgaans haalt de heler profijt uit het min of meer duurzaam onder zich houden of uit het min of meer verdoken blijvend benutten van de zaak. Maar de tekst van artikel 505 spreekt nergens van het bezit in de burgerlijke betekenis van het woord'.

d. Valsheid in geschriften (art. 193-197 Sw.)

42 Hier komen vervolgingen door valse handtekeningen of valse catalogi aan bod. Voor kunstzaken is er geen specifieke regeling.

e. Vernieling, beschadiging, aanrichting van schade

43 Qua zaakbeschadiging is de Belgische Strafwet zeer complex. We kunnen een onderscheid aantreffen tussen *brandstichting* van onroerende (art. 510 Sw.) en roerende voorwerpen (art. 512 Sw.) en *beschadiging en vernieling*, die zich uitsplitst in gebouwen, voertuigen (art. 521 Sw.), openbare voorwerpen (art. 526 Sw.) en privé-voorwerpen (afd. IV, Hfdst. III en art. 559, le lid Sw.).

Art. 510 Sw. (brandstichting) en art. 521 Sw. (vernieling) hebben het wel over kunstwerken, maar dan in de verduidelijkende opsomming van gebouwen, spoorwegen, vaartuigen, vliegtuigen, enz.

Art. 526 Sw. behandelt o.a. specifiek de kunstvoorwerpen. Hij die die vernielt, neerhaalt, verminkt of beschadigt, wordt gestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot 1 jaar en met een geldboete van zesentwintig tot vijfhonderd frank. Art. 526 Sw. heeft het over vernieling of beschadiging van graven, monumenten en kunstvoorwerpen. Lid drie sanctioneert die vernieling of beschadiging wanneer het 'monumenten, standbeelden of andere voorwerpen die tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemd zijn en door de bevoegde overheid of met haar machtiging zijn *opgericht*' betreft. In het vierde lid ('monumenten, standbeelden, schilderijen of welke kunstvoorwerpen ook, die in kerken, tempels of *andere openbare* gebouwen zijn geplaatst') gaat het enkel over voorwerpen toebehorend aan particulieren.¹¹ De vernieling of beschadiging van kunstvoorwerpen in privé-bezit wordt dus in dit verband niet bestraft, en dit in het licht dat door de vele kunstankopen door particulieren met zwart geld, 'het zwaartepunt van de plaats van inbreuk verschoven is van de openbare gebouwen zoals musea of kastelen naar de privé-woning of de kunstgalerijen, met een eveneens sterk stijgende trend in kerkdiefstallen'.¹² Wel wordt brandstichting van roerende goederen die aan een ander toebehoren bestraft (art. 512 Sw.).

11. DE NAUW, A., *o.c.*, 162: 'Volgens het Hof van Cassatie (Cass., 10 oktober 1973, *Pas.*, 1974, I, 173 en *Arr. Cass.*, 1974, 189) is het onderscheid tussen het derde en het vierde lid van artikel 526 niet gelegen in de plaats waar de respectieve opgesomde voorwerpen zich bevinden, maar wel in de omstandigheid dat de in het derde lid bedoelde voorwerpen door de bevoegde overheid of met haar machtiging *opgericht* zijn, terwijl het vierde lid het enkel heeft over voorwerpen die aan particulieren toebehoren. Dienvolgens maakt het geen onderscheid op welke plaatsen de in lid 3 bedoelde voorwerpen zich bevinden'.

12. DE SCHUTTER, B., *o.c.*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 1121.

Weliswaar voorziet afdeling IV van hoofdstuk III (vernieling, beschadiging, aanrichting van schade) bepalingen i.v.m. vernieling of beschadiging van eetwaren, koopwaren of andere roerende eigendommen. Doch hier is een verzwarende omstandigheid, zoals geweld of bedreiging, gepleegd in bende ..., steeds een constitutief bestanddeel van de incriminatie. Indien dus iemand opzettelijk schilderijen b.v. vernietigt of beschadigt in een privé-woning of privé-galerij kan enkel en alleen art. 559, lid 1 Sw. worden toegepast, dat een overtreding van de derde klasse voorziet :

‘Met geldboete van tien frank tot twintig frank worden gestraft : 1° zij die, buiten de gevallen omschreven in boek II, titel IX, hoofdstuk III, van dit wetboek, andermans roerende eigendommen opzettelijk beschadigen of vernielen’.

Voorwaar een typevoorbeeld van hoe historisch op de roerende eigendom werd neergekeken.¹³

In het verslag van de Commissie ter herziening van het Sw. dat weliswaar alleen de grondbeginselen van het strafrecht behandelt, is er geen specifieke aandacht gewijd aan onze materie.

Met het Decreet van 17 november 1982 houdende bescherming van het roerend cultureel patrimonium (B.S., 4 maart 1983) heeft het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap deze leemte willen opvullen.

Dit Decreet voorziet in het *verplicht opmaken van ontwerpen van lijst* door de Executieve van voorwerpen en verzamelingen die behoren tot het roerend *cultureel patrimonium in overheidsbezit*, met uitzondering van musea, bibliotheken of archieven van het Rijk of de Gemeenschap. Door de Executieve worden lijsten opgesteld en aangevuld van het roerend cultureel patrimonium, dit zijn de roerende voorwerpen of verzamelingen, niet onroerend door bestemming, waarvan de bescherming van algemeen belang is omwille van hun artistieke, kunsthistorische, oudheidkundige, historische, industrieel-archeologische, volkskundige, wetenschappelijke of algemeen sociaal-culturele waarde (art. 2, lid 4).

De definitieve uitvoer van voorwerpen en verzamelingen opgenomen in deze lijst is onderworpen aan de toelating van de Executieve, de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen gehoord (art. 6, lid 2).

Uitermate zwak punt is dat voor het *roerend cultureel patrimonium in privé-bezit*, de *inventarisatie* en reglementering er enkel en alleen kan komen op uitdrukkelijk *verzoek* van de *privé-eigenaar* zelf!

De voorziene strafbepaling - een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en/of een geldboete van 100 tot 50.000 frank - kan worden uitge-

13. GORLÉ, F., ‘De strafrechtelijke bescherming van privaateigendom’, *Rechtskundig Weekblad*, 1983-84, 2455-2484; DE NAUW, A., o.c., 163.

sproken bij overtreding van volgende regelvoorschriften, die ik in vijf punten synthetiseer :

1. de beschermde voorwerpen en verzamelingen moeten in situ worden bewaard en in goede staat worden gehouden, beantwoordend aan de algemene en bijzondere beschermingsvoorschriften. Ieder verlies, vernietiging of beschadiging moet aan de Executieve worden gemeld (art. 4 en 8);
2. de beschermde voorwerpen en verzamelingen in overheidsbezit mogen niet worden vervoerd, tenzij met toelating van de Executieve, de Koninklijke Commissie gehoord (art. 8 § 4);
3. de door de Executieve bepaalde beschermingsvoorschriften en voorwaarden inzake bruikleen in buitenland en binnenland moeten worden nageleefd (art. 10);
4. de beschermde voorwerpen en verzamelingen mogen enkel, mits toelating van de Executieve, in een door de Executieve erkend atelier worden gerestaureerd (art. 11);
5. hij die de beschermde voorwerpen of verzamelingen ontsiert, beschadigt of vernietigt wordt gestraft met ... (art. 28).

Een vergelijking met art. 526 Sw., art. 559, lid 1 Sw. en Cass., 10 oktober 1973, *Pas.*, 1974, I, 173 levert ons volgende conclusie.

Voor zover het dus de rechtsbescherming van kunstvoorwerpen in privé-bezit betreft is dit een verbetering, zij het dan op aanvraag van de eigenaar zelf. Wat de rechtsbescherming van voorwerpen toebehorende aan particulieren maar geplaatst in openbare gebouwen betreft, is de gevangenisstraf lichter qua maximum (6 maanden i.p.v. 1 jaar) in vgl. met art. 526 Sw. en de geldboete beduidend zwaarder (100 tot 50.000 i.p.v. 26 tot 500). Idem dito voor de door de overheid of met haar machtiging opgerichte monumenten, standbeelden of andere voorwerpen die tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemd zijn.

De strafrechtelijke techniek van verzachtende omstandigheden en deelneming is door dit decreet uitdrukkelijk toepasbaar verklaard, zodanig dat die voor beide strafrechtelijke incriminaties bruikbaar is.

4. Situering van de Belgische wetgeving t.o.v. andere landen

44 Sommige landen kennen, net zoals België, enkel en alleen het systeem van de diefstal (met al dan niet verzwarende omstandigheden) zonder specificering naar het voorwerp. Andere landen (Denemarken, Ierland, Spanje, Oostenrijk) voorzien evenwel een verzwarende omstandigheid in de *waarde van het gestolen voorwerp* :

‘El cupable de robo comprendido en alguno de los casos del artículo anterior será castigado :

1º Con la pena de arresto mayor (1 maand en 1 dag tot zes maanden) si el valor de lo robado no excediere de 15.000 pesetas (6.000 frank).

2º Con la pena de presidio menor (zes maanden en 1 dag tot zes jaar) si excediere de 15.000 pesetas y no pasare de 150.000.

3º Con la pena de presidio mayor (zes jaar en 1 dag tot 12 jaar) si excediere de 150.000 pesetas.'

(art. 505 Spaans Strafwetboek)

Specifieke strafrechtelijke bescherming van het kunstpatrimonium kan zich vertalen, zowel op het vlak van de *straftoemeting* als op het vlak van de *strafincriminatie*, door van de specificiteit van het *voorwerp* of de *plaats* een constitutief bestanddeel te maken.

Spanje, dat de maximumstraf voor diefstal voorziet indien die gepleegd wordt in een bewoond huis, in een publiek gebouw of een gebouw bestemd voor religieuze praktijk (art. 506 Spaans Strafwetboek), steunt dit op art. 46 van de G.W. :

'Los poderes publicos garantizarán la conservación y promoverán el enriquecimiento del patrimonio histórico, cultural y artístico de los pueblos de España y de los bienes que lo integran, cualquiera que sea su régimen jurídico y su titularidad, *La ley penal sancionará los atentados contra este patrimonio*'.

De Bondsrepubliek voorziet een verdubbeling van de straf ingeval van diefstal in een kerk of van een kunstvoorwerp. Art. 243 van het Strafwetboek spreekt van een 'Besonders schwerer Fall des Diebstahls', waarop 10 jaar maximum staat.

Wat het kapittel eigendomsbeschadiging of vernieling betreft, is het Duitse systeem van 'Sachbeschädigung' toonaangevend, dat in Oostenrijk sterk wordt uitgedifferentieerd.

Daar staat maximaal 6 maanden op 'Sachbeschädigung' (art. 125). Wanneer de beschadiging godsdienstige voorwerpen, een geschiedkundig monument of voorwerpen van wetenschappelijke, geschiedkundige of artistieke waarde die zich bevinden in een algemeen toegankelijke plaats of in een openbaar gebouw betreft, loopt de maximumstraf op tot twee jaar. Zijn die voorwerpen bovendien waardevol (meer dan 100.000 shilling), dan wordt de maximumstraf 5 jaar (art. 126).

Wellicht beschikt Spanje over de beste strafrechtelijke bescherming in het Strafwetboek, want naast hun gedetailleerde en specifieke regeling i.v.m. diefstal is er ook op het gebied van de eigendom een interessante uitwerking. Onder kapittel IX van tit. XIII (misdrijven en straffen tegen de eigendom) worden alle zaakbeschadigingen behandeld die niet onder vroegere categorieën vallen (brandstichting b.v.). In die vroegere categorieën is niets over

STRAFRECHTELIJKE BESCHERMING

kunst voorzien. Art. 558 voorziet maximum 6 jaar voor zaakbeschadiging boven 60.000 frank in o.a. 'archivo, registro, museo, biblioteca, gabinete científico, institución análoga o en el Patrimonio Histórico-Artístico Nacional' (lid 5).

Art. 561 heeft het over vernietiging of waardevermindering van schilderijen, beeldhouwwerken of andere publieke monumenten, zowel met utilitaire als ornatieve bestemming, waarop maximum 6 maanden en maximum 80.000 frank boete staat.

Art. 563 sluit alle mazen van het net : 'Iedere schade, boven 6.000 frank, die niet wordt behandeld in voorgaande artikelen, wordt bestraft met een boete van 7.000 frank minimum tot 3 x de schade'. Specifiek voor kunstcriminaliteit wordt aan de rechtbank als sluitstuk een zeer ruime bevoegdheid toegekend in art. 563bis a, waar voor alle zaakbeschadigingen die historische, artistieke of culturele voorwerpen betreffen, door de rechtbank de maximumstraf of de *daaropvolgende straf in hogere categorie* kan worden opgelegd. Bovendien, en dit vind ik een verre van gelukkige oplossing, is er nog een andere toepassingsmogelijkheid voor daders die zich schuldig maken aan Sachbeschädigung. De Spaanse wet van 4 augustus 1970 op de gevaarlijkheid en de sociale rehabilitatie voorziet dat 'los que con menosprecio de las normas de la convivencia social se comportaren de un modo insolente, brutal o cinico, con perjuicio para la comunidad o daño de los animales, las plantas o las cosas'¹⁴ veiligheidsmaatregelen kunnen oplopen als : opsluiting in een arbeids- of heropvoedingsinrichting, weekendarrest, boete, judiciale blaam, verbod tot vrije woonplaats of vrij bezoek van bepaalde plaats, huisarrest, onderwerping aan opgelegde bewaking, inbeslagname van gebruiksvoorwerpen of verkregen voorwerpen.

D. DE INTERNATIONALE STRAFRECHTELIJKE BESCHERMING

45 Reeds in de vorige eeuw werden tal van pogingen ondernomen om het kunstpatrimonium te beschermen in geval van internationale conflicten. DE SCHUTTER geeft ons in zijn rapport¹⁵ een mooi overzicht. Alle overeenkomsten, zoals de *Code Lieber* (1863), *Déclaration de Bruxelles* (1874), tot het behoud van het kunstpatrimonium, bleven bij morele principeverklaringen. De Conventies van den Haag in 1899 en 1907 zijn gelijkkluidend, doch de laatste voorziet een verplichting tot schadevergoeding. In 1935 on-

14. Ley, 16/1970, de 4de agosto, sobre Peligrosidad y Rehabilitacion social (*Bulletin del Estado*, BOE num 187, de 6de agosto), art. 2-B-9º en 6-7º.

15. DE SCHUTTER, B., o.c., Conseil de l'Europe, 1983, 6.

dertekenden de Amerikaanse Staten een evenwaardige overeenkomst : *Pacte Roerich*. De schrikwekkende militaire vernietigingsdrang in W.O. II betekende evenwel een hara-kiri van het cultureel patrimonium.

Nochtans is er niet bepaald een gebrek aan internationale organisaties die zich specifiek met dit kunstpatrimonium inlaten.¹⁶

Reeds in 1936 werd te Amsterdam de C.I.N.O.A. (Confédération internationale des négociants en oeuvres d'art) gesticht. Naast tal van corporatistische functies heeft deze organisatie altijd geijverd voor het instellen van een internationaal bureau voor de bescherming en de recuperatie van kunstvoorwerpen.

De Unesco richtte in 1957 het Rome-centrum op, dat een Internationaal Studiecentrum is voor het Behoud en de Restauratie van het Cultuurbezit. Voordien hadden privé-personen en nationale instellingen reeds het I.C.C. gesticht (Internationaal Instituut voor het Behoud van Historische en Kunstvoorwerpen - 1950).

Ook de mensen begaan met het museabeleid en de conservators hadden in 1970 een niet-gouvernementele organisatie opgericht : I.C.O.M. (Conseil International des Musées), die vooral belangrijk werd door haar opstelling van een *ethische code* bij de aanwerving door de musea.

In 1972 kwam er nog een Frans initiatief, nl. de O.I.P.A. (Organisation internationale pour la protection des oeuvres d'art), die volgende doelstellingen had :

- a. de oprichting van een internationaal centrum voor nummering en identificatie van de kunstwerken;
- b. de voorlichting omtrent wetenschappelijke analysetechnieken tot het opmaken van een internationaal steekkaartenstel tot ontmoediging van de dieven en
- c. inlichting van het publiek om het wakker te maken voor het probleem.

Op korte termijn moeten volgens de O.I.P.A. de volgende punten worden verwezenlijkt :

1. toepassing op grote schaal van de wetenschappelijke identificatietechnieken aangenomen door de organisatie;
2. wetenschappelijke samenwerking tussen de laboratoria van de musea, van interpol en van de douane;
3. aanleren van de identificatietechnieken en vorming van gespecialiseerd personeel;
4. sensibilisering van de openbare opinie.

De Italiaanse regering nam op haar beurt in 1975 het initiatief. Ze wou

16. DUERINCK, N., *Kunst en Criminaliteit*, 1983, onuitgegeven doctoraalscriptie, R.U.G. - School voor criminologie.

een Internationaal Bureau oprichten voor het Behoud en de Recuperatie van de Kunstwerken.

Het is de bedoeling hierna de initiatieven van de twee invloedrijkste organisaties op het gebied van de kunstbescherming, de Unesco en de Raad van Europa even toe te lichten.

1. Unesco¹⁷

46 Een van de eerste bekommernissen van de Unesco was dan ook de bescherming van de culturele goederen, waarvoor in 1954 een Verdrag inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict, werd ondertekend.¹⁸

Art. 1 voorziet een definitie van culturele goederen, die moeten worden veiliggesteld en geëerbiedigd (art. 2, lid 1), tenzij een militaire noodzaak een afwijking vereist (art. 2, lid 2).

Diefstal, plundering, ontvreemding of vandalisme is verboden (art. 2, lid 3). De Hoge Verdragsluitende Partijen moeten steun verlenen aan het bezette grondgebied voor de veiligstelling en de instandhouding van de culturele goederen (art. 5).

17. Handelingen van de Unesco.

1. Overeenkomst van Florence (1950).
  2. Verdrag inzake de Bescherming van Culturele Goederen in Geval van een Gewapend Conflict (1954).
  3. Aanbeveling die de Internationale Principes vastlegt die moeten worden toegepast bij Archeologische Opgravingen, aanvaard door de Algemene Conferentie van de Unesco, tijdens haar 9e Vergadering, New Dehli, 5 december 1956.
  4. Aanbeveling om Onwettige Uitvoer, Invoer en Overdracht van Culturele Waarden tegen te gaan (1964).
  5. Overeenkomst betreffende de Maatregelen om de Onwettige Uitvoer, Invoer en Overdracht van Culturele Waarden te verbieden en tegen te gaan (1970).
  6. Aanbeveling betreffende de Bescherming op Nationaal vlak, van het Cultuur- en Natuurpatrimonium (1972).
  7. Overeenkomst betreffende de Bescherming van het Cultureel en Natuurlijk Wereldpatrimonium (1972).
  8. Aanbeveling betreffende Uitwisseling van Culturele Goederen (1976).
  9. Verslagen betreffende de Voorkoming en de Dekking van de Risico's met betrekking tot Roerende Culturele Goederen (1972, 1973 en 1976).
A. Vergadering van Steenokkerzeel van 13-15 september 1972. B. Vergadering van 19-22 november 1973 te Steenokkerzeel. C. Verslag van de Directeur-Generaal van de Unesco betreffende de voorkoming en de dekking van de risico's met betrekking tot roerende culturele goederen - Nairobi 1976.
  10. Aanbeveling over de Bescherming van onroerende Culturele goederen, 1978.
18. *B.S.*, 16-17 november 1960; *Parl. St.*, Kamer, 1959-60, nummers 433/1 en 2; *Parl. St.*, Senaat, 1959-60, nr. 479.

Een speciaal kenteken kan worden aangebracht (art. 6) of een erkende speciale schuilplaats voor roerende kunstvoorwerpen kan worden voorzien (art. 8).

Dat deze Conventie helemaal niet steunt op een effectieve controle en sanctieregeling, laat staan op een strafrechtelijke visie, maar op een moreel vertrouwen, blijkt duidelijk uit art. 7, waarin de Verdragsluitende Partijen zich ertoe verbinden reeds in vreedstijd bij de strijdkrachten een geest van eerbied aan te leren voor de cultuur en de cultuurgoederen. Geen wonder dat art. 28, trouwens de enige verwijzing naar het strafrecht, bepaalt dat de verdragsluitende partijen zich ertoe verbinden binnen het kader van de eigen strafrechtspleging alle noodzakelijke maatregelen te nemen ten einde te bereiken dat de personen, onverschillig hun nationaliteit, die dit verdrag schenden of opdracht geven tot schenden, strafrechtelijk en disciplinair zullen worden vervolgd en gestraft.

In 1970 pas zien we het resultaat van een eerste internationale aanpak van het probleem in de 'Convention concernant les mesures à prendre pour interdire et empêcher l'importation, l'exportation et le transfert de propriété illicite de biens culturels'.

Hier worden een aantal nationale preventiemaatregelen voorzien die van groot belang kunnen zijn als die strikt worden nageleefd en gecontroleerd. Het betreft het verplicht stellen van een *uitvoeringscertificaat* en het opmaken van een *inventaris-register*¹⁹ door iedere institutie (kerk, musea, verzamelaar, antiquair). Dit laatste moet de herkomst van het kunstvoorwerp, de identiteit van de leverancier, een beschrijving van het voorwerp en de prijs vermelden.

Art. 8 voorziet zonder enige specificering, noch naar de natuur van het misdrijf, noch naar de bevoegdheid, noch naar de soort sanctie, penale of administratieve sancties voor degenen die uitvoeren zonder certificaat of degenen die kunstvoorwerpen, gestolen in een museum, een burgerlijk of religieus openbaar gebouw, importeert.

Vermeldenswaard is zeker dat noch de U.S.A., noch West-Europa deze

19. Reeds in 1835 werd in België de Koninklijke Commissie voor Monumenten opgericht, die evenwel pas in 1861 opdracht kreeg een inventarisatie te maken van het *openbaar* cultuurbezit. In 1968 wordt deze Commissie geregionaliseerd en ingedeeld bij respectievelijk Nederlandstalige en Franstalige Cultuur. Voor de inventarisatie op Vlaams grondgebied wordt in 1972 de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg opgericht bij het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur. Daarnaast werd in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis het Fotografisch atelier opgericht (1900), dat in 1948 een autonome wetenschappelijke instelling werd. Sedert 1957 heeft het de naam 'Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium' meegekregen.

In België komen we er dus qua inventarisatie, althans wat het openbaar bezit betreft, niet zo slecht van af, zij het dan dat de functionaliteit sterk wordt afgeremd door de diversificatie van bevoegde diensten.

Conventie ondertekend hebben. Op zijn minst een vaststelling van de heersende kunstorde in de wereld. Uitgangspunt van de 'Convention concernant la protection du patrimoine mondial culturel et naturel' (1972) is dat het cultuurpatrimonium een universeel karakter heeft, waardoor er een verplichting tot samenwerking bestaat. In dit verband wordt een *Fonds voor de bescherming van het cultureel en natuurlijk patrimonium* opgericht, waaruit iedere lidstaat ingediende projecten deelsgewijze kan laten financieren via leningen of wetenschappelijke teams kan krijgen.

In tal van aanbevelingen uitgaande van de Unesco wordt veel aandacht besteed aan de sites en archeologische vondsten, waarbij regelmatig wordt verwezen, doch enkel verwezen naar de nationale strafwetgeving. Enig spoor tot internationale samenwerking op strafrechtelijk gebied is niet te bespeuren.

De conclusie van DE SCHUTTER is overtuigend en klaar :

- 'a. un ensemble très important de prescriptions existent en forme obligatoire ou en normes recommandées visant à protéger le patrimoine culturel, artistique, archéologique et historique;
- b. *peu de dispositions touchent au secteur du droit pénal et de la coopération en matière criminelle;* (uitgaande v.d. auteur)
- c. une série d'obligations formulées de façon générale pourraient être prises comme base pour une action législative pénale, dépendant cependant de la volonté des états;
- d. l'ensemble du 'tableau européen' reste limité par manque de ratifications des Conventions ou de force obligatoire des Recommandations;
- e. la force morale de l'ensemble des textes est indéniable et peut aider au succès des initiatives régionales.²⁰

2. De Raad van Europa²¹

47 Uitgangspunt vormt art. 5 van de l'Europese Culturele Conventie' (1954): 'Chaque partie contractante considère les objets présentant une valeur culturelle européenne qui se trouveront placés sous son contrôle comme faisant partie intégrante du patrimoine culturel commun de l'Euro-

20. DE SCHUTTER, *o.c.*, Conseil de l'Europe, 1983, 10.

21. 1. Europese Culturele Conventie (1954).

2. Europees Verdrag tot Bescherming van het Archeologisch Patrimonium (1969).

3. Reglement voor Technische Bijstand betreffende de geïntegreerde bewaring van het Onroerend Cultureel Bezit (1973).

4. Europees Charter van het Bouwkundig Patrimonium (1975).

5. Aanbeveling betreffende het onder water gelegen cultureel patrimonium (1978).

pe, prendra les mesures nécessaires pour les sauvegarder et en faciliter l'accès'.

De enige operationele norm is die vervat in het 'Europees Verdrag tot bescherming van het Archeologisch Patrimonium' (1969). Enkel op het gebied van de archeologie worden tal van beschermings- en samenwerkingsmaatregelen voorzien. Strafrechtelijk blijft het terug bij een zuivere intentieverklaring: de verdagsluitende partijen zullen, in de mate van het mogelijke, de clandestiene opgravingen verbieden en bestraffen.

In 1977 is het hek evenwel definitief van de dam: het 'Comité Européen pour les problèmes criminels'²² besluit een beperkt comité van experts op te richten met het oog op de internationale samenwerking inzake inbreuken die betrekking hebben op kunstwerken (P C - R - OA). Haar opdracht is het formuleren van juridische normen voor deze materie, in het bijzonder de lijst van incriminaties en de mogelijkheid van samenwerking in het kader van de vier strafrechtelijke Europese conventies.²³ In 1981 had dit beperkt comité²⁴ een ontwerp-verdrag klaar, dat intussen door het 'Comité Européen pour les problèmes criminels' en door de diverse nationale staten werd doorgenomen. De evaluatie stond geprogrammeerd voor 1984.

22. 'Art. 17 van het Statuut van de Raad van Europa stipuleert dat, wanneer het Comité van Ministers zulks wenselijk acht, het *adviserende* en *technische comités* of commissies kan oprichten. Art. 17 preciseert bovendien dat deze comités enkel voor bijzondere doeleinden kunnen worden opgericht, waardoor het duidelijk hun tijdelijk karakter onderstreept. De bewoordingen van artikel 17 laten dus geenszins toe aan de comités van deskundigen enig statutair initiatiefrecht toe te kennen ... Het Comité van Ministers heeft trouwens vrij spoedig zelf een meer actieve tussenkomst van de deskundigen in het beslissingsrecht in de hand gewerkt dank zij zijn resolutie (56) 13 d.d. 16 juni 1956. Zoals verder zal blijken, heeft de resolutie (56) 13 geleid tot de oprichting van een permanent comité van deskundigen, dat thans bekend staat als 'Comité européen pour les problèmes criminels' (C.E.P.C.; sinds 1977 afgekort C.D.P.C.) en vormt zij tevens de grondslag van zijn initiatiefrecht.

THOMAS, F., *De Europese Rechtshulpverdragen in strafzaken*, Gent, Story-Scientia, 1980, 41-42. De strafrechtelijke bevoegdheid van de Raad van Europa (opgericht in 1949) is slechts één onderdeel van haar plichten ter uitvoering van het verdrag tot bescherming van de rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (1950). 'Tot op heden (juli 1980) werden 105 Europese Verdragen uitgewerkt. Zij slaan op alle onderwerpen waarvan de regionale organisaties krachtens het Statuut kennis mag nemen. Het zijn meer bepaald de socio-economische, culturele, wetenschappelijke, juridische en administratieve sectoren van de menselijke activiteit. Alleen aangelegenheden met betrekking tot de landsverdediging behoren inderdaad niet tot de bevoegdheid van de Raad van Europa (Statuut, art. 1, al. d.)'. THOMAS, F., *o.c.*, 3.

23. Europees Uitleveringsverdrag, Parijs, 13 december 1957.

Europees Verdrag aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken, Straatsburg, 20 april 1959.

Europees Verdrag inzake de internationale geldigheid van strafvonnissen, Den Haag, 28 mei 1970.

Europees Verdrag inzake de overdracht van strafvervolgingen, Straatsburg, 15 mei 1972.

24. B. DE SCHUTTER heeft hierin een belangrijke rol vervuld.

Hoe ziet dit ontwerp-verdrag, dat de vier Europese strafrechtelijke Conventies willen aanvullen, eruit ?

'Le champ d'application est défini par rapport aux biens culturels (art. 2)²⁵ et aux infractions (art. 3). Le projet retient la technique 'd'énumérations par palier'; le premier sera le 'noyau dur', c.à.d. le minimum - pour qu'un maximum d'états puissent ratifier auquel la Convention s'applique obligatoirement, puis possibilité d'étendre le champ unilatéralement à des catégories de biens ou d'infractions prévues dans une deuxième liste en annexe et encore à des catégories non-énumérées. Pour les deux derniers cas, il est évident que la règle de la réciprocité jouera (art. 30). Mentionnons qu'en ce qui concerne le *noyau dur* au niveau de l'infraction ont été retenus *le vol* de biens culturels, les appropriations commises avec *violences* ou *menaces* et le recel si l'infraction originaire se rapporte à une des deux premières. Grande souplesse donc, car en dehors du noyau dur pratiquement évident, mais de ce fait obligatoire, les états peuvent *travailler 'à la carte'*, construisant progressivement l'étendue du champ d'application matériel'.²⁶

De penale aanpak ligt hier niet alleen op het vlak van de bestraffing van de dader, maar tevens op de - in deze materie hoofdkwestie - teruggave van het voorwerp. Zo wordt in titel IV een samenwerking voorzien voor de ontdekking en de teruggave. De dader krijgt via het systeem van verzachtende omstandigheden strafvermindering bij teruggave van het voorwerp.

Aan deze regels van teruggave kan door de staat, naar analogie met art. 2 van de Europese Conventie voor rechtshulp in strafzaken worden verzaakt, indien het inbreuken betreft die door hen als politieke misdrijven worden gekwalificeerd of indien de toepassing strijdig is met de soevereiniteit, de veiligheid of de openbare orde. Bestrafing gebeurt altijd nationaal, waarvoor territorialiteits- en bevoegdheidsregelingen voorzien zijn (art. 16 - art. 19).

3. Vergelijking met nationale situatie

48 Wat de bescherming van het kunstpatrimonium en de uitvoer van de kunstvoorwerpen betreft hebben tal van landen, ook Europese, niet gewacht op de internationale initiatieven en zelf een specifieke wet opgesteld. Een

25. De lijst van beschermde goederen steunt op de Unesco Conventie van 1970 en haar *Aanbeveling* van 1978.

26. DE SCHUTTER, B., *o.c.*, Conseil de l'Europe, 1983, 25.

evaluatie van de efficiëntie is evenwel een andere vraag. Volgens DE SCHUTTER beantwoorden die wetten meestal aan volgend algemeen schema :

- la loi pose les critères auxquels les biens doivent répondre pour pouvoir tomber sous la protection publique;
- une autorité spéciale doit généralement intervenir pour que le bien soit effectivement repris dans les objets protégés;
- à partir de ce moment, certaines conséquences prennent effet, donnant généralement des droits (parfois quelques devoirs) aux autorités officielles ou imposant droits et obligations aux propriétaires;
- la violation de ces obligations, surtout au niveau du propriétaire, locataire ou possesseur peut donner lieu à l'application de dispositions pénales particulières ou à des mesures de protection supplémentaires (ex. expropriation, exécution obligatoire de certains travaux).²⁷

België beschikt niet over dergelijke wet. Alleen wat de uitvoer van kunstvoorwerpen betreft is er een wet sedert 1960²⁸, waarin wordt voorzien dat de Koning de uitvoer van werken van meer dan 100 jaar oud en waarvan de auteurs meer dan 50 jaar overleden zijn, kan onderwerpen aan een voorafgaande toelating. Nochtans beschikt België momenteel over een volledig vrije uitvoer, daar er nooit uitvoeringsbesluiten werden uitgevaardigd.²⁹ Wie heeft er ooit gezegd dat wij één van de grote draaischijven zijn voor illegale handel, ook die in de kunstwereld? In het kader van de Internationale Douaneraad werd in 1977 een bijlage XI gewijd aan 'Bijstand bij de strijd tegen smokkel van kunstvoorwerpen'. De E.E.G.-landen zijn voorlopig nog niet toegetreden.

In dit kader is het enkel mogelijk een paar voorbeelden aan te halen. Zo heeft Duitsland een Wet van 6 augustus 1955 'zum Schutz deutschen Kulturgutes gegen Abwanderung'.³⁰ De voornaamste bepalingen betreffen de inventarisatie en de uitvoermachtiging (waarop bij niet-naleving tot max. 3 jaar gevangenisstraf staat).

Het land met de beste en meest omvattende wetgeving op dit gebied is zeker Frankrijk. Alle wetgeving inzake het kunstpatrimonium is verzameld in een officiële brochure : *Journal Officiel de la République française. Protection du patrimoine historique et esthétique de la France* (Paris, Journaux Officiels, n° 1345, 1975).

Reeds in 1913 voorziet art. 21 van de Wet 'sur les monuments historiques' (hier ruim te verstaan als kunstwerken en -voorwerpen) dat de uitvoer

27. DE SCHUTTER, B., o.c., Conseil de l'Europe, 1983, 14.

28. Wet van 16 mei 1960, B.S., 5 augustus 1960, 5920, bijlage 13. *Parl. St.*, Senaat, 1959-60, Verslag nr. 212.

29. DUERINCK, N., o.c., 1983, onuitgegeven doctoraalscriptie R.U.G.- School voor Criminologie.

30. *Bundesgesetzblatt*, Jahrgang 1955, Teil 1, 9 augustus 1955, 501-503.

uit Frankrijk van geklasseerde voorwerpen verboden is. Bij niet-naleving zijn straffen voorzien tot 3 maanden en 30.000 F. In 1941 werd bij wetshervorming deze passus nog eens extra onderlijnd: voorwerpen die een nationaal belang vertegenwoordigen op gebied van geschiedenis of kunst (meubilair van vóór 1830, kunstvoorwerpen van vóór 1900) mogen niet uitgevoerd worden zonder een machtiging van de Staatssecretaris van Nationale Opvoeding en Jeugdzaken. Straffen lopen op tot het dubbele van de waarde, inclusief beslagname en maximum 3 maanden bij herhaling. Ook in 1941 werden de archeologische opgravingen gereguleerd.³¹ Wie gevonden voorwerpen verduistert of verheelt kan een gevangenisstraf krijgen tot 6 maanden en een boete tot 20.000 F. of tweemaal de verkoops waarde.

Ook Spanje munt terug uit door een strenge traditie op wetgevend gebied. Reeds in 1911 werd een regeling getroffen voor de archeologische opgravingen, zowel op openbaar als op privé-terrein. Machtiging tot uitvoer en sluitvoer zijn aan de beurt in 1953. Opvallend zijn de straffen: drie à vier maal de waarde van het voorwerp. De staat heeft ook in vele gevallen een recht van verkoop of toeëigening.

E. CONCLUSIE

49 Een strafrechtelijke bescherming van het kunstpatrimonium, nationaal en internationaal, kan slechts effectief zijn als ze geënt is op een ruimer beleid qua reglementering en controle van de kunstwereld. Zonder wetgeven- de voorzieningen op kunstuitvoer, archeologische opgravingen, verkoop en inventarisatie is degene die een strafwetsbepaling moet toepassen in het opsporings- en vervolgingsbeleid, op zoek naar een naald in een hooiberg. De kunsthandel, gespijst door het zwarte circuit van vraag (geld) en aanbod (voorwerpen), is een pretpark van laissez-faire. Noch de antiquair, noch de kunstdeskundigen beschikken over een wettelijke titel. Vooafgaande be- roepsexamens worden niet ingericht. Als men weet dat hun zaakjes meestal zonder facturen gebeuren, kan men moeilijk van enige reglementering en controle gewagen.

Op strafrechtelijk vlak is de preventie hoofdtak. Zowel technieken van preventie (beveiligingen) als een degelijke opleiding van bewakers en politi- ediensten zijn een noodzaak. Repressief ligt de nadruk evenzeer op de teruggave van het gestolen voorwerp als op de bestraffing van de dader. Rechtstechnisch blijkt dit uit de strafvermindering bij onbeschadigde vrij- willige teruggave van het voorwerp.

31. *J.O.*, 15 oktober 1941.

Het ontwerp-verdrag van de Raad van Europa voorziet een interessante bestraffingsregeling, die evenwel louter individuen of georganiseerde groepen treft. Veelal zal de internationale financiële wereld van de kunsthandel buiten schot blijven. Voor staatsoptreden dat schade toebrengt aan het kunstraprimonium of er gedeelten van vernielt (oorlog, afbraak, verwaarlozing), is er nog altijd geen enkele aansprakelijkheid, tenzij de politieke.